

KRITIČARI O AMIRU BRKI

Priredio:
Dr. Muhidin Džanko

Tešanj, 2020.

Izdavač
Opća biblioteka Tešanj

Urednica
dr. Almina Alagić

Recenzenti
Dr. Enver Kazaz & dr. Edin Pobrić

ISBN: 978-9958-895-54-8

KA ZVIJEZDI NISIMOVE UTOPIJE

Nakon što je postmoderni epistemološki skepticizam, pogotovu onaj u historiografiji, otvorio prostor za relativizaciju etičke odgovornosti nauke, ponajprije humanističke i društvene, na naučnu scenu naprosto su nahrupili revizionistička historiografija i teorijska stajališta o mnoštvenosti interpretacija kao sržnoj karakteristici naučnog razumijevanja i objašnjavanja prošlosti. Dijelu naučne zajednice dugo je trebalo, čak nekoliko desetljeća, da uvidi kako se iza takve teorijske tvornice skriva neoliberalna ideološka matrica kojoj je cilj da, uz pomoć naučnog relativizma, decentrira etičko polje i tezama o kraju historije i padu utopija uspostavi svoj narativni sistem kao jedinu mogućnost izgradnje budućnosti. Ako je jedno od svojstava ideologije da neprestano izmiče svakom obliku racionalizacije i dekonstrukcije, onda se sam od sebe nameće zaključak kako je neoliberalizam tada u području nauke doživio beskraj kameleonskih transformacija. Zato je Terry Eagleton ideologiju odredio kao savremenu mitologiju, ukazujući na njeno svojstvo da se pojavljuje tamo gdje najmanje očekujemo. Istodobno s njim, Fredric Jameson definirat će postmodernizam kao kulturu savremenog kapitalizma koja, na tezi o distopiji, pribavlja legitimitet neoliberalnoj ideologiji.

Na taj način, neoliberalizam se na globalnom društvenom horizontu ukazao kao jedini etički neupitan baštinik antifašizma, a revizionistička historiografija izjednačila je zločine staljinizma i drugih, kako ih je ona odredila, *totalitarnih ideologija* s onim Hitlerovim. Hitlerovi logori smrti i Staljinovi logori, izjednačeni u etičkoj ravni, oduzeli su etičku mogućnost čitavom spektru lijevih ideoloških naracija i pokreta, od anarholiberalizma, preko anarhosindikalizma do komunizma, da baštini antifašizam kao civilizacijsku vrijednost i preko toga moguću etičku legitimizaciju u društvenom polju. U konačnici, postmoderni relativizam proglasio je kraj povijesti - s ciljem trijumfa jedne jedine etički neupitne ideologije: zapadnjačkog neoliberalizma. Tako je cijeli sistem antifašističkih ideoloških naracija koje su, jednostavnim jezikom rečeno, pozicionirane na lijevom ideološkom spektru, doveden u poziciju da se pravda za svoje povijesne prakse, namjesto da na

moralnom kapitalu antifašizma gradi svoj društveni ugled i uticaj. Na koncu, političkim gestama izjednačeni su svi totalitarizmi, a ključni momenat takve prakse jest Rezolucija Vijeća Evrope iz 2006. godine o potrebi da se osude zločini komunizma. Time su komunizam i fašizam u etičkom polju dovedeni u istu ravan prakse zločina. Na toj osnovi, i definitivno je postmoderni naučni relativizam iz sfere naučnosti, gdje se pretakao u ideologiju, spušten u političku praksu u kojoj je etička parola zaklonila neoliberalni ideološki cilj: demonizaciju komunizma i cijelog lijevo orijentiranog ideološkog spektra, da bi se takvim ideološkim naracijama dovelo u pitanje ili oduzelo pravo na baštinjenje antifašističke tradicije čovječanstva.

Kao arheologija jedne zaboravljene revolucionarne biografije i kao historio-grafska studija o jednom dobu, onom ratnom i revolucionarnom 1941-1945. godine, te kao gotovo detektivski precizno naučno istraživanje Holokausta u Tešnju, ali i kao studija koja teorijski ubjedljivo propituje naše doba i pad simboličkog i narativnog potencijala antifašizma u njemu, knjiga Amira Brke *Nisim Alabahari, tragični revolucionar* vanredno je opiranje postmodernoj relativizaciji naučnog znanja. Ona je, prije svega, dokaz da je moguće iza granica jednog završenog doba, kada se čini da je sa budućnosne scene nestalo sve njegovo, te da ono svojim naracijama ne može ništa proizvoditi u budućnosti, unutar jedne revolucionarne biografije rekonstruirati narativno-simbolički potencijal tog doba i učiniti ga djelatnim faktorom naše sadašnjosti i mogućim kreatorom budućnosti.

Tu, u tom aspektu knjige koja, otkrivajući pred našim očima tragičnu prošlost i ispražnjenu sadašnjost, postavlja pitanje o karakteru budućnosti, susreću se pjesnik i naučnik. Pjesnik je, pri tom, sav u strasti odbrane humanističkih vrijednosti u svijetu u kojem trijumfuje moralna ravnodušnost, pa je njegov diskurs prožet strepnjom za ljudskost koja takav svijet nastanjuje, iščekujući još ravnodušniju budućnost. Naučnik je, pak, dosljedno predan analitičnosti i naučnoj sintezi, a posvećeno i precizno traga za činjenicama, provjerava dokumente, istražuje vrijeme, njegove vrijednosne sisteme i zbivanja u njemu, poredi vremena i pita se o mogućoj etičkoj praznini budućnosti. Ta dva pristupa tematskom sklopu ove knjige nisu razdvojiva i na dva stila, niti na dva sistema vrijednosti - pjesničkom, emocionalno utemeljenom, empatičnom, onom koji se uživljava u drugog držeći se stava Thomasa Stearnsa Eliota prema kojemu je poezija *nauka o drugom*, i naučnom, hladnom, distanciranom od predmeta pisanja, s težnjom da se u izvođenju svojih zaključaka podredi maksimalnoj objektivnosti i suhoparnoj analitičnosti. Ne, oni se međusobno potpomažu, isprepliću, slivaju jedan u drugi, pa se pjesnik strasno predaje naučnom istraživanju, a naučnik, u zanosu odbrane etike, ulazi u činjenične nizove, teorijske postulate i hladnu, objektivnu aparaturu nauke podređuje pjes-

ničkoj emocionalnosti i empatičnosti, a da, pri tom, nikad ne *otkliže* u patos, ili u onaj ton senzibilnosti koji bi narušio uvjerljivost naučne ekspertize.

Ta dvostrukost u zasnivanju ove knjige ispostavlja se kao njena izuzetna prednost u odnosu na svaki mogući drugačiji pristup, jer se predmet naučnog istraživanja više ne pokazuje samo kao povijesni, od nas udaljeni problem. Brkino pismo se tako pretvara u analizu tragičnih zbivanja u povijesnom lancu zla, odnosno u raspravu o ideološkim sukobima u povijesti i njenoj ratnoj kataklizmi, ukazujući se i kao sadašnji strah za ljudsku supstancu, čak strepnja nad njom i potraga za njom nakon krvave povijesti, uz stalno pitanje o njoj u budućnosti. Otud se u Brkinom pismu u istom času susreću prošlost, sadašnjost i budućnost - kroz fokus tragičnog postojanja ljudske supstance i pitanja o sudbini naracije o univerzalnom humanizmu koji je u Drugom svjetskom ratu izvojevao pobjedu nad fašizmom, ali je antifašizam u našoj sadašnjosti relativiziran, ne samo kao društvena naracija već, prije svega, kao civilizacijska vrijednost.

Upravo to je na nekoliko mjesta i naglašeno u Brkinom rastvaranju Albaharijeve biografije, koju autor prati od lokalne historije do globalnih kretanja, pitajući se šta je od nje, od njenih ljudskih, revolucionarnih, političkih i ukupnih društvenih vrijednosti ostalo danas, nakon postmodernog sloma utopija u dobu etičke ravnodušnosti u kojem je univerzalni humanizam zamijenjen partikularnim humanističkim vrijednostima, ili je namjesto njega na društvenu scenu izišla nacionalistička ideologija mržnje. U takvom pristupu Albaharijevoj biografiji Brka je obuhvatio maksimum njenih društvenih i humanističkih značenja.

Opirući se revizionističkom talasu, historiografija je osmislila model biografske studije unutar mikrohistorijskog pisma, kako bi vratila povjerenje u činjenične nizove i aksiomatsku podlogu historije. Knjiga *Nisim Alabari, tragični revolucionar* umnogome se oslanja na taj model historiografske biografske studije, te na model mikrohistorijskih studija u kojima se istražuje lokalna historija uklopljena u globalna kretanja. No, ova knjiga te modele historiografije i nadilazi raspravom o teorijskoj brizi za humanistički smisao u svijetu etičke ravnodušnosti neoliberalnog kapitalizma. Zato se Brka, u svojoj raspravi o smislu postojanja ljudske supstance pred neizvjesnom budućnošću čovječanstva zahvaćenog navalom neokonzervativizma, populizma i nacionalistički proizvedenih podjela po sistemu stvaranja slika o demonskim neprijateljima, poziva na Alaina Badioua i njegov stav o potrebi očuvanja *komunističke hipoteze* u svijetu neprikosnovenog trijumfa neoliberalizma. Potom se ovom filozofu pridodaje Slavoj Žižek i njegova stajališta o nužnosti očuvanja utopijskih konfiguracija s ciljem uspostavljanja budućnosne etike i izgradnje društva pravednosti na osnovama univerzalnog humanizma.

Na ovoj osnovi, Brka je zasnovao etičku platformu iz koje analizira Albaharijevu biografiju, pitajući se ko je i šta sve nama danas simbolizira ovaj partizan i revolucionar. Naravno, to pitanje računa s obratom u konstruiranju društvene memorije koji se u Bosni i Hercegovini, baš kao i u svim drugim postsocijalističkim zemljama, zbilo nakon pada Berlinskog zida i silaska s vlasti socijalističkih sistema. Tada, devedesetih godina prošlog stoljeća, na potezu od Vladivostoka do Jadrana socijalističku društvenu memoriju i kulturno pamćenje zamijenio je više-manje nacionalistički, odnosno liberalno-nacionalni konstrukt društvenog pamćenja. Socijalistički poredak simboličkih vrijednosti zamijenjen je onim u kojem su socijalizam i njegovo naslijeđe sistemski označeni kao negativni i neprihvatljivi, ili su potpuno demonizirani. Istodobno s tim, revizionizam je ratne zločince koji su u savezu sa Hitlerovim snagama izveli pogrom nad nevinima, formirali koncentracione logore smrti, učestvovali u Holokaustu i vršili masovna ubistva - izdigao na razinu nevinih žrtava socijalizma, odnosno onih koji su osuđivani na pravno neregularan način.

U postsocijalističkim zemljama nacionalizmima je bio potreban društveni simbolički poredak koji će socijalizam prokazati kao neetičan sistem. Oni su na taj način gradili prostor svoje etičke legitimizacije u društvenom polju. Niz je premijera koji potvrđuju takvu praksu nacionalističkih ideologija, od revizije sudskog procesa Draži Mihailoviću, koji se u društvenom prostoru današnje Srbije pojavljuje kao mučenik i nedužna žrtva socijalističkog sistema, do mnemotopije u kojoj saradnici Hitlerove zločinačke mašinerije dobivaju svoje ulice i škole i nameću se društvu za najviše, moralno neupitne nacionalne vrijednosti. Nacionalističke vlasti stvorile su takvim postupcima novi društveni simbolički poredak - u kojem nema mjesta za antifašističke vrijednosti.

Takve društvene prakse Brkina knjiga osporava na implicitnoj razini, te ukazuje na obavezu izgradnje novog tipa društvenog pamćenja, onog postnacionalističkog. Ono se mora vratiti antifašizmu kao civilizacijskoj vrijednosti, očuvati denacifikacijsku normu izgrađenu u svijetu nakon Drugog svjetskog rata i stvoriti mogućnost za obnovu koncepta univerzalnog humanizma kojim će se osporiti sadašnji unutar-nacionalni altruizmi kao ideološke fantazme koje manje-više negiraju učešće vlastitih nacija u Holokaustu i drugim vrstama zločinačkih pogroma. Da bi to postigao, Brka je morao biti maksimalno naučno precizan. Neka poglavlja ove knjige, na primjer *Holokaust u Tešnju*, ili *O ukupnom stradanju tešanjskih Jevreja*, odnosno sva ona koja prate Albaharijev prijem u Komunističku partiju, njegovu partizansku borbu, organizaciju ustanka protiv fašističkih okupatora i analizu krize u partizanskom pokretu, predstavljaju antologijske vrhunice historiografije koja ukazuje na mogućnost zasnivanja postnacionalističkog društvenog

pamćenja. Istodobno, ta poglavlja pokazuju da se etika univerzalnog humanizma mora zasnivati na preciznom naučnom postupku i činjeničnom dokazivanju. Tako se etika pisma bazira na dokumentarnoj rekonstrukciji prošle stvarnosti - da bi se stiglo do neporecive istine koja stoji naspram postmodernističkog modela mnoštvenosti interpretacija i, samim tim, naspram relativnosti istina o prošlosti.

Analizom različitih dokumentarnih izvora, njihovim upoređivanjem, te, potom, nekom vrstom detektivske naučne istrage - u poglavlju *Holokaust u Tešnju* autor utvrđuje tačan broj tešanjskih Jevreja ubijenih u Pavelićevoj tvornici smrti, nacističku podlogu tē tvornice, a onda i krivce, te i same izvršioce. Time je jedna skrajnutā priča, za koju se činilo da je zaboravljena, ili da je potisnuta iz središta društvene memorije, do detalja dokumentarno rekonstruirana i vraćena u društvenu memoriju, pri čemu je preispitan i etički sadržaj te memorije. U isti mah rekonstruiran je širi pogrom, evropski i svjetski obzor Holokausta, a onda i ukupna jevrejska povijesna sudbina. Jedna porodica, ona Alabaharija, njen dolazak u Bosnu, nastanjivanje u Tešnju i tragična sudbina, u ovoj knjizi *služi* kao osobena sinegdoha ukupnog jevrejskog stradanja u Drugom svjetskom ratu, pri čemu Amir Brka brani pravo na univerzalnost etike i humanističkih naloga koji stoje kao izazov pred svakom mogućom kreacijom čovječanstva. Plijeni, pri tom, naučni postupak: potraga za činjenicom kao osnovom naučne istine, ispravljanje prethodnih nepotpunih istina i raskrinkavanje krivotvorina, te, na koncu, uspostavljanje neporecivog činjeničnog niza historijskih istina. Na taj je način ukinuta svaka mogućnost postmodernog alterniranja interpretacija, a u Brkinjoj knjizi otkriva se porazna istina o pogromu nad Jevrejima Tešnja kao mikroprikaz ukupnog Holokausta.

Ne zaboravimo, početni impuls za ovu dokumentarnu rekonstrukciju zločina dolazi iz biografije Nisima Alabaharija. Zašto je jedan revolucionar, koji je danas potisnut iz manifestacione, normativne društvene memorije, čak bi se moglo reći da je u njoj i zaboravljen, potreban autoru ove knjige? S kojom namjerom on kreće u rekonstrukciju njegove biografije? Šta time želi postići...? U nekoliko veoma ubjedljivih teorijskih razmatranja - Amir Brka to objašnjava potrebom da se duh antifašizma u svoj njegovoj složenosti očuva kao civilizacijska vrijednost koja je na različite načine ugrožena u današnjem neoliberalnom konceptu čovječanstva. Ali ne samo antifašizam nego i njegov internacionalizam, te niz njegovih ljevičarskih podloga. Nisim Albahari i njegova zaboravljena biografija sada se u Brkinom rukopisu uspostavljaju kao osobena metonimijska figura za revolucionare, internacionaliste i kozmopolite koji su nestali u postsocijalističkoj društvenoj memoriji.

U tom smislu Brka naglašava: "Utoliko su oni što su pripadali komunizmu i, poput Nisima Albaharija, doživjeli svojevrsni unutarnji poraz nakon što je KPJ

stupila u savez sa nacionalnim osjećanjem (I. Berlin), očuvali kapacitet humanističke inspirativnosti za novu emancipatorsku nadu u ostvarenje globalne solidarnosti, koja je, kako kaže Slavoj Žižek, možda i utopijska, ali 'ako je ne zastupamo, onda smo zaista izgubljeni. I zaslužit ćemo da budemo izgubljeni.'" A nakon ovih stajališta dodaje i naredna: "U onome što je Albahari činio reflektira se svevremena humanistička i kozmopolitska suština, u društvenoj formi koja je pripadala njegovu dobu. Ali suština je opstala, jer je univerzalna, i traži artikulaciju za vlastito socijalno ospoljenje, primjerenu drukčijem vremenu. Kao nekompromitiran - jer poražen - Nisim Albahari ne samo da je, naoko paradoksalno, *preživio* krah jugoslavenske realizacije komunističke ideje nego bi se on, po svemu, danas mogao uspostaviti i kao figura nadahnuća za novu, autentičnu, nepatvorenu nadu u *pobratimstvo lica u svemiru* (Tin Ujević), i za pokretanje društvenih aktivnosti usmjerenih ka ostvarenju globalnoga humanizma zasnovanog na etici ljudske odgovornosti i solidarnosti."

Tu tragičnu biografiju autor, dakle, nastoji vratiti u središte kanona društvenog pamćenja i preobraziti prostor etike na kojem se ono utemeljuje. A da bi to postigao, morao je doći do neporecive biografske istine Nisima Albaharija, baš onako kako je došao do neporecive istine o Holokaustu u Tešnju. Taj zadatak Brka obavlja hirurški precizno, ispitujući svaki mogući izvor te biografije, sintetizirajući naučne ocjene revolucije i partizanske borbe u srednjoj i istočnoj Bosni i prateći Jevreje revolucionare, s akcentom na sudbinu partizanske porodice Alabahari. Na toj naučnoj platformi on prati junaka svoje istrage - od djetinjstva, preko školovanja, priključivanja komunističkoj ideji i Partiji, a onda i do njegovog revolucionarnog rada i partizanske borbe.

Ne možemo se oteti utisku da je Brkina rekonstrukcija Albaharijeve biografije, u stvari, savršena naučna istraga. U tom smislu, treba samo pogledati konsultiranu literaturu, pa će biti jasno sa kakvom naučnom preciznošću autor pristupa svom zadatku. Od danas već zaboravljene vanredne studije Rasima Hurema o krizi partizanskog pokreta u istočnoj Bosni, preko studija o Titovom socijalizmu i partizanskom pokretu, do sjećanja preživjelih članova porodice Alabahari i praćenja njihovog života i rada. A to znači da je u utvrđivanju neporecivog niza činjenica, aksiomatskog sistema i historijskih istina Brkin cilj utemeljiti ih na široko zasnovanom dokaznom postupku, gdje je *advokatura* antifašizma vođena etičkim imperativom nauke.

Na ovoj osnovi, pred nama izniče revolucionarna stvarnost komunističkog pokreta u Jugoslaviji između dva svjetska rata, sa naglaskom na formativne godine Albaharijeva života od dječastva u Tešnju i činjenice da je bio golman TOŠK-a, od

gimnazijskih dana u Sarajevu i prijema u KPJ-u, do predratnoga robijanja koje je pretrpio kao istaknuti pripadnik naprednog pokreta... A to podrazumijeva da autor život Nisima Albaharija rekonstruira do svakog bitnog detalja, čak do njegove životne prakse. Potom se činjenični niz širi na Albaharijevu ogromnu ulogu u pripremi otpora u okupiranom Sarajevu, u formiranju partizanskog odreda "Zvijezda" i borbama u okolini Sarajeva, te na oslobađanje velike teritorije čije će središte biti u Srednjem... Taj niz činjenica praćen je razmatranjem odnosa partizana i četnika, četničkih pučeva u partizanskim odredima i krize narodnooslobodilačkog ustanka u istočnoj Bosni. Zatim se u veliki činjenični niz uključuje savjetovanje u Ivančićima kada partizani, na čelu s Titom, određuju strategijske pravce partizanskog pokreta i djelovanja u narodu kako bi ga se pridobilo za partizansku borbu i komunističke ideje.

No, Brka tu ne staje nego Alabaharija prati i u tuzlanskom kraju, do funkcije šefa OZN-e za taj ratni prostor, da bi se arheologija revolucionarne biografije usmjerila i ka miru, te preispitivanju modela Titovog tipa etnosocijalizma, tj. modela rješavanja nacionalnih pitanja u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Tu u prvi plan izbija Albaharijevo pripadanje jevrejskoj nacionalnoj zajednici, ali i njegova vrlo jasna osuda politike državnih organa Izraela. Jevreji u Jugoslaviji nisu dobili status nacije, ali jesu nacionalne manjine, dok se Izrael sa svojim cionizmom Albahariju ukazivao i kao država koja na ofanzivnim osnovama gradi svoje nacionalističke naracije.

Alabahari je komunist i internacionalist, kozmopolit, univerzalni humanist. "Na koncu", zaključuje Amir Brka, "uz ono što je u svakoj osobnosti njen nedohvatljivi specifikum koji je izvan mogućnosti racionalizacije, Nisima Albaharija razumijevam kao ličnost duboko ukorijenjenu u onu, kroz stoljeća formiranu i u bosanskom iskustvu *pučke konvergencije* potvrđivanu, kozmopolitsku dimenziju jevrejskoga duha - što je oblikovalo njegov individualni sadržaj koji je u postavkama marksizma pronalazio adekvatnu i poticajnu formulu za svoje odjelotovorenje u pripadajućem toku historijskoga vremena. Na ovim premisama, Albaharijevo mišljenje i djelovanje konzistentno se opredmećivalo kao *kategorički imperativ* za utemeljivanje općeljudske slobode za budućnost, ali i za konkretni progres što se, u skladu sa dosezima klasne komponente revolucionarnoga oslobođenja u socijalističkoj Jugoslaviji, manifestirao u iznimnom poboljšanju socijalnoga standarda, radničkih prava, životnih i radnih uslova radništva, jednakosti i solidarnosti, kao i u velikim modernizacijskim dometima." Takvu ličnost svaki partikularizam unaprijed je neminovno odbijao, a Albaharijeva nedvosmislena kritika politike Izraela mogla bi stajati i danas - nakon svih prošlih i sadašnjih sukoba u kojima se ta država nalazi.

Autor preispituje i Albaharijevu konstataciju da su se jevrejski partizani borili u ratu i u njemu sagorjeli. Ta konstatacija se u ovoj knjizi proširuje i na sudbinu komunističkog pokreta nakon pada socijalizma. Jest, moramo se složiti i sa Nisimom Albaharijem i sa Amirom Brkom: jesu se i Jevreji i komunisti u partizanskom pokretu borili za bolji i humaniji svijet, jesu u njemu i sagorjeli neštedimice dajući svoje živote za slobodu i općeljudsko dobro, i jest ih, nakon svega, povijest porazila padom socijalizma. Na zgarištu tē povijesti otpočinje Brkina knjiga - pitajući se, na osnovu Albaharijevog života, kako uopće dalje. U kakvu budućnost ide čovječanstvo ako je ponizilo Albaharijeve i revolucionarne ideale svih drugih koji su svoj život ugradili u ideju univerzalnog humanizma i općeljudske pravednosti...?

Tu, u tom gorkom grču, sa saznanjem da se može čak i preživjeti Holokaust, poraziti ubilačka mašina Hitlerovog nacizma i svjetskog fašizma, a da naučni relativizam i s njime skopčana neoliberalna ideologija u svojoj etičkoj ravnodušnosti mogu lijevom spektru ideologija čak i oduzeti pravo na antifašističko naslijeđe, a nacionalizmi demonizirati taj spektar i predstaviti ga kao totalitarne projekte u kojima su počinjeni zločini čak jednaki nacističkim, izniče Brkina nada za čovječanstvo. Odbranom antifašističkog naslijeđa kroz sistem neporecivosti naučnih istina mogu se budućnosti u naslijeđe ostaviti internacionalizam i etika partizanskih revolucionara - koji su odnijeli ratnu pobjedu, ali ih je porazila etička praznina i ravnodušnost našeg doba, te militantni oblik nacionalizma. Iza horizonta sadašnjosti niče budućnosna nada ove knjige: da se očuvanjem utopijā može kreirati humaniji oblik budućnosti.

Valja se na ovom mjestu prisjetiti Paula Ricouera i njegovog stava da se jedna ideologija može poraziti samo utopijom, uz njegovu skeptičnu naznaku da uvijek ostaje pitanje koja će ideologija kasnije zaposjesti te utopijske konfiguracije. Ali ovdje, iza Ricouerove teorijske skeptičnosti, dolazi naučna preciznost i neporecivost naučnih istina kao naučnog fundamenta za očuvanje utopije. Na toj osnovi Brka nadopunjuje Ricouera stavom da se utopijske vrijednosti potvrđuju naučnim istinama, ali i nadilaze, jer ne gleda borbu utopije i ideologije isključivo u okvirima društvene prakse već povijesnu istinu utopijskih konfiguracija vidi u njihovom naučnom opisu i analizi. Zabrinut zbog sveopće postmoderne distopije, francuski teoretičar nije mogao iz prošloga vidjeti probleme početka našeg stoljeća koje je otpočelo krizama - ekonomskom, klimatskom, političkom - sa stalnim izbijanjem novih i novih ratova zbog neoliberalnog projekta meke, *nevidljive* neokolonizacije što se ne ostvaruje isključivo vojnim osvajanjem nego i procesom globalizacije koja, kao ekonomska praksa, sve nezapadne ekonomije podređuje zapadnjačkom ekonomskom središtu. To stoljeće krizā razorilo je duh integracije čovječanstva začet nakon antifašističkog trijumfa i ostvaren u naracijama kulture antimilita-

rizma, hipi pokreta, rokenrola i kulturne integracije, te emancipacijskih praksi u zemljama trećeg svijeta s pokretom Nesvrstanih zemalja koji su oformili Tito, Nehru i Naser i koji je u hladnoratovski podijeljenom blokovskom svijetu iznjedrilo svjetsku kulturu mira i antimilitarizma.

Reakcije na tu dezintegraciju i postmodernu preseljenje čovjeka iz stvarnosti u bodrijarovski shvaćen simulakrum, u prostor virtualnosti, donijele su koncem prošlog i početkom ovog stoljeća poeziju i filozofiju nove osjećajnosti i kritičkog mimetizma. Pogleda li se Brkina poezija, naročito ona iz nekoliko posljednjih knjiga, vidjet će se njena etika nove osjećajnosti i univerzalnog humanizma, pa, na koncu, i njena poetska utopijska slika čovjeka u kosmosu (kao na primjer u poemi *Tačka*), koji odozgo, iz perspektive metafizike, procjenjuje sumorne učinke tragične historije. Pjesnik, njegov opus u cjelini, kao da su trebali, kao da su prizivali, pa i najavljivali ovu knjigu etike neporecive naučne istine, u kojoj se implicitno spajaju poezija i nauka. A onda je pjesnikovo naučno bavljenje biografijom Nisima Albaharija donijelo poeziju etičkog uzleta i veličanstvene katarze u pjesmi objavljenoj 3.11.2016. godine na internet stranici ivanlovenovic.com:

DIJALEKTIKA TMINE; TODESFUGE

Nisimu Albahariju

I, kao da sanjah, već ne znam jesam li, ili nisam,
oslovio me, iz ovoga grada, ili s onog svijeta,
davni ratni heroj. I kaže: gledam na šta ti se sada
spremaš; šta, zapravo, ruka tvoja već i radi. Ali,
pusti, i, naprosto, nemoj. Uzaman i mi ginuli smo.
Mudrije je: ti se gradi, naivan da si, po vas dan
kao da drijemaš, jer kuraž nije lice, nikada bila,
pretpostavljene vrline.

Pa vidi, on kao da veli: Hrvati, Srbi, Bošnjaci,
Jevreji - evo, pojmovno, identično se, i navlas isto,
zbiva i u Koreji, gdje nema ni jednih, ni drugih,
četvrtih ni trećih. Jedinke ljudske, ostavi bivše,
drži se istina cijelih: i danas zlopate, uvijek stradaju,
manji od većih - otkako vrtnja je u Geji.

Ab ovo ratuju, sile opskurne - protivne hordama
tmine, za tō ne moraš putem davnine. Efežaninova
reda, na mjestu svakom, u svako vrijeme, znake ćeš

naći. Prikriveni, tajni - argument oni su, neminovni, trajni, usque ad mala, zlehude ljudske sudbine. Razborit si, i shvati: u čovjekovu svijetu, nikada, neće biti vedrine. Ako se ukaže načas, varljivom iskrom ako za čas i bljesne - to nije istinsko biće: u ponor, turobni, natrag se, žurno, strmoglavo, ona sunovrati. I sve se, iznova, poretkom jednim spliče, apriornim, vo vjeki smrtodajnim, u svegrobni stremeći pomor.

A umorenih, mojih, sjene - u nizu martirskom, duhovi neka se kreću. Pa, hajde, zaboravi ih, ne misli na njih ni ti. Osamljene, prostorom, koji jeste, ili nije, neka blude, u svome tamnom sjaju.

U povorci, nijemoj, nesmirene, nad zbitijem njenim i dalje neka se čude. Kao u stvarnom životu, koji su imali, ili nisu, zelenim parkom, utvare pusti, predjelom sivim, neka lelujaju. Kao što privida prizori, razni, pred očima tvojim, vanjskim, šeću.

U tome gradu, ti smatraš, dužan si, o zlu, da zboriš, u njemu skrivenom, danas da govoriš...? No istinē, druge, niti bolje, ni od ove gorē, koju sada slušaš, zaludnu nadu zatomi, konačno spoznaj - da nema. Merkuš i Rahela, Mikica i Mordo, Rena i sin Čučo, te Isak i Blanka, i ostali, svi su - ònō u iskonu što bjehu: u začecu određeni, ništavnog atomi.

I znam... Evo, to je što tebe vrijeđa: gdje stanište je bilo i mojih drevnih pređa - dječije nema cike. Ni Rikice ni Lotike, Bukijeva i Bracina nestao je eho smijeha... Ni njihova nije, ni o njima glasa. Ni traga, ni spomen ma jedan. Ni crnō zgarište, od svega što bješe... Baš sve propalo je. Niti ploča, skamenjena, gruba, na njoj Albahari, čak ni to ne stoji...

Ali sve je, tako, i moralo biti, jer svjetlosni tračak naličje je suštastvene tmine - i onda kad kresne u

svojtvenoj bíti. Znanje tō prihvati, šutke raduj mu se, tihom prosvjetljenju. Drugō tek su pustā, redom praznā slova. Riječi su izlišne, sve su beslovesne. Po sebi su, one, spram istine konvertiti, stog ih zanemari.

Jesu, svi su, i odatle nestali su. Ali to je, i takva je, opća ljudska povijest. U njenoj su magli iščezli i ònī što su, strast ištući u njihovu novcu, snujuć zlato, ili barem srebro, odveli ih, te ih klali, maljem tukli, i strijeljali za tō. Uznesenje čistō, u vrtlog nigdine, grob u zraku, gdje im nije tijesno, njima podarivši, na jednom nimbusu, baš u Jasenovcu.

Ovdje što iskazah, jeste, ili nije, šapnuo mi blago, imenom već Čudo, od stoljeća Nisim. I sad ne znam da li, o tome, da šutim - sve da držim nesuvislim. Ili, zanimivši, i kao opijen, mistični kovitlac, i sebe u njemu, koji jesam, ili nisam, da obrćem in cerebro, beznadežno da preturam - doraslim budem li, o čemu god bilo, unezvijeren, bilo šta da mislim.

Da, etički imperativ ove pjesme i etički imperativ knjige *Nisim Albahari, tragični revolucionar* - stopljeni u cjelinu, jer su iz istog imperativnog vrela i istog impulsa da se mora govoriti za spas čovjeka i čovječanstva - pozivaju nas u veličanstvenu avanturu zaglédanja u budućnost, tamo gdje zvijezda Nisimove utopije čeka naš jezik da je ovjekovječi, onako kako ju je u svom pjesničkom i naučnom jeziku ovjekovječio Amir Brka.

(Pogovor u: Amir Brka: *Nisim Albahari, tragični revolucionar*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2018, 325-340. str.)